

КИНИӘ УЛЫ ҺЕЛӘҮҮҢЕН

Халкыбыз тарихында тәрән эз калдырган бөйөк шәхестәребезҙең береһе — Кинйә Арысланов. Ул 1773—1775 йылдарҙағы крәстиәндәр һуғышында Е.И. Пугачевтың иң яҡын кәңәшсәһе, тоғро көрәштәше булған. Кинйә батырҙың яҡты образы романдарҙа, телефильмдарҙа, тарихи хезмәттәргә киң сағылыш тапкан. Һуңғы йылдарҙа тарихсы Салауат Таймасов Пугачев яуында әүзәм катнашкан 86 башкорт полковнигының һәм башка юғары дәрәжәле хәрби етәкселәрҙең исемлеген асыкланы. Шуларҙың береһе — Кинйә Арыслановтың улы Һеләүһен Кинзин.

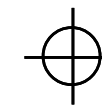
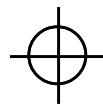
Һеләүһен Кинзин Нугай даругаһы Бошман-Кыпсак волосының (хәҙерге Көйөргәҙе районы) Кинйә ауылында тыуған. Ғәли Ибраһимов та, Салауат Таймасов та Һеләүһен 1745 йылда тыуған, тип иҫәпләй. Үлгән йылы — 1811 йылдан алдарак. Һеләүһен Каргалы мәҙрәсәһендә уҡыған. Пугачевка 1773 йылдың октябрҙә Ырымбурҙан 18 саҡырымда урынлашкан Каргалы биҫтәһендә кушыла. Һеләүһендән 1773—1774 йылдың кышкы айҙарындағы хәрби эшмәкәрлеге тураһында мәғлүмәттәр юк. Ул, моғайын, ошо осорҙа төп ставкала булып, 6 айға һузылған Ырымбурҙы камау операцияһында катнашкандыр. Уны төрлө хәрби заданиелар менән халыҡ аранына ебәргәндәр. Мәсәлән, 1774 йылдың мартында Нугайбәк һәм Бакалы кәлгәләре эргәһендә карателдәр менән һуғыштарҙа катнашкан. Май айында инде Ырымбур тирәләрендә хәрәкәт итә. 25 майҙа Ташлы

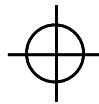
ауылы янында полковник С.Н. Наумовка каршы һуғыша. Был алышта баш күтәрәүселәр еңеп сыға.

Июнь башында полковник Һеләүһен Өршәк йылғаһы буйында хөкүмәт ғәскәрҙәренә каршы көрәшә. Июлдә Каранай Моратов, Кәнзәфәр Усаев һәм башкалар менән бергәләп Бөгөлмә — Ырымбур трактында хөкүмәт ғәскәрҙәренә каршы һуғыша. Карателдәргә «тоғро» калған старшиналар Кызрас Муллакаев, Мендей Төпәев ярҙам итә. Хыянатсыларҙы эҙәрләп, Кәнзәфәр Усаев төп ғәскәрҙән айырыла. 4 августа Кәнзәфәр Усаев кулга алына. Уны Казанға Йәшерен комиссияға озаталар. Ихтилалсылар еңелә. Ноябрь айында Һеләүһен Кинзин «тоғро» старшина Әлибай Мырзағоловқа, Казанға Йәшерен комиссияға барам тип, подписка бирә.

23 декабрҙә Һеләүһен Мәскәүгә Сенаттың Йәшерен экспедицияһына озатыла. Уны Мәскәүгә атаһы Кинйә Арыслановтың үз ирке менән властарға баш һалыуын тәьмин итеү өсөн заложик итеп тоталар.

1775 йылдың 17 мартында аяктары бығаулы Һеләүһендә Юлай һәм Салауат менән кире Башкортостанға озаталар. Йәшерен экспедиция Ырымбур губернаторы И.А. Рейнсдорпка: «Мәскәүгә Һеләүһендән тикшерәү материалдары килмәне, уның эшмәкәрлеген үзегеҙ тикшерегеҙ», тигән күрһәтмә ебәрә. Юлай, Салауат һәм Һеләүһен 1775 йылдың 9 апрелдә Ырымбурға килтерелә. 1775 йылдың 23

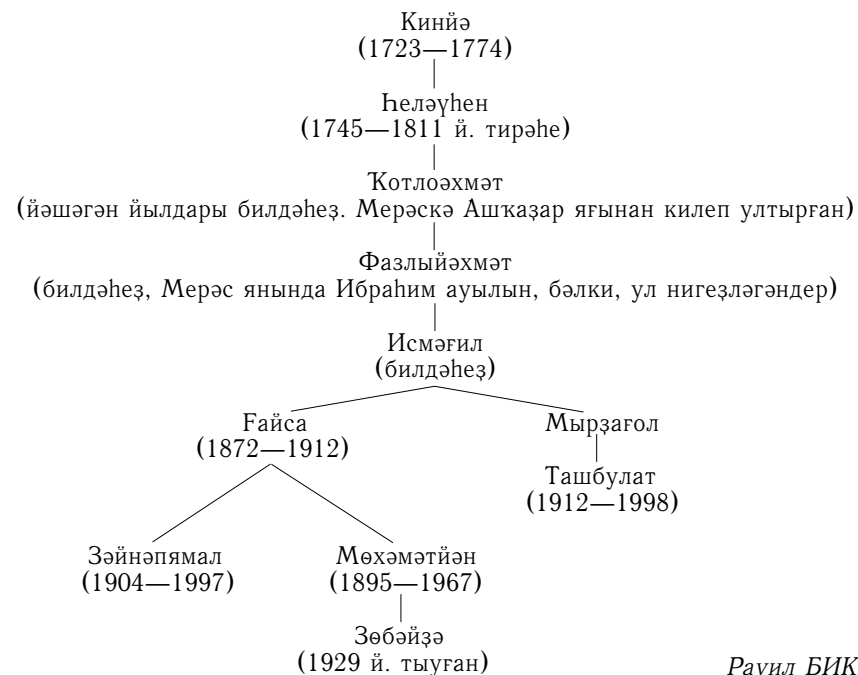

апрелендә И.А. Рейнсдорп Сенаттың обер-прокуроры А.А. Вяземскийға тоғро старшиналар Яманһар Яппаров, Биктимер Мотаев, Муса Иманғолов һәм сотник Яманғол Уңғаровтар аша Һеләүһенден ғәйепһез булыуы асыкланды. Мин уны кабат тоғролокка ант иттерзем һәм подписка алып,

өйөнә кайтарып ебәрзем», — тип хәбәр итә. «Что касается до отца ево Кинзи, — тип яза губернатор, — то сии старшины уверили, что он, бежав с злодеем, безвестно пропал».

Һүззең азағында Һеләүһен Кинзиндың нәсел ебен килтерәйек:

*Рауил БИКБАЕВ,
тарих фәндәре кандидаты.*

КОТЛАЙБЫЗ!

«Ватандаш» ижтимағи-сәйәси, фәнни-популяр һәм художество журналының мәзәниәт һәм сәнгәт бүлеге мөхәррире **Алтынбаева Зәһрә Нариман кызына** «Башҡортостан Республикаһының атказанған матбуғат һәм киң информация хеҙмәткәре» тигән мактаулы исем бирелде. Республика суверенитетының 10 һәм Бөйөк Еңеүҙең 55 йылығына карата Мәзәниәт министрлығы иң яҡшы драма әсәренә иглан иткән конкурста журналдың әзәбиәт һәм фольклор бүлеге мөхәррире, билдәле языусы һәм драматург, Башҡортостандың атказанған мәзәниәт хеҙмәткәре **Ғарипова Таңсулпан Хиҙбулла кызы** «Бөхәткә каскандар» фантасмагорияһы өсөн беренсе премияға лайыҡ булды.

Ошо айканлы «Ватандаш» журналы коллективы уларҙы кайнар котлай һәм артабанғы ижадтарында яңынан-яңы үрҙәр теләй!

